

УДК 37.091.33:373.2-027.22:792.028

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО- РОЛЬОВОЇ ГРИ

Сорочинська Оксана Андріївна,

к.п.н., доцент кафедри дошкільної освіти та педагогічних інновацій

ksena21031977@gmail.com

Танська Валентина Володимирівна,

к.п.н., доцент, кафедри початкової освіти та культури фахової мови

avd23v@ukr.net

Ліпіліна Юлія Вікторівна,

здобувач вищої освіти 21 Мд-Дошк групи

lipilina89@ukr.net

Житомирський державний університет імені Івана Франка,

м. Житомир, Україна

***Анотація.** Наукова робота присвячена проблемі формування комунікативної компетентності в дітей старшого дошкільного віку. Узагальнено вікові психологічні особливості дітей старшого вікового періоду. Виокремлено чинники формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку. Наведемо приклади сюжетно-рольових ігор, які сприяють формуванню комунікативної компетентності старшого дошкільника.*

***Ключові слова:** комунікативна компетентність, дошкільна освіта, засоби навчання, сюжетно-рольові гри, старший дошкільний вік*

Вступ. Одним із визначальних умов успішної соціалізації, а також розвитку дитини старшого дошкільного віку є її комунікативна компетентність, яка передбачає вміння успішно володіти мовою, використовувати свої навички у

процесі міжособистісного спілкування. Тобто це сукупність необхідних знань, умінь та навичок дитини, які є основою успішного спілкування.

Старший дошкільний вік, який припадає на період 5-6 років життя дитини, є досить важливим періодом для формування її комунікативної компетентності. Адже саме у цей час активно розвиваються її мислення, увага, уява, мовлення. Дитина здатна успішно та швидко засвоювати досвід спілкування із дорослими та однолітками. Саме від цих факторів безпосередньо залежить успішна комунікативна діяльність дошкільника.

Як відомо, процесу формування комунікативної компетентності дошкільника сприяє гра. Адже ігрова діяльність - це природна діяльність дитини, «школа» її соціального досвіду, яка активізує всі пізнавальні процеси дитини, спонукає до роздумів, вчить взаємодіяти із оточуючими. До таких ігор належать сюжетно-рольові, які передбачають вибір певної ситуації та сюжету, у процесі яких діти розігрують певні ролі. Через гру дошкільники вчаться висловлювати свої думки, відповідні до ситуації спілкування використовувати засоби мови, збагачується їх мовлення, формуються навички культури мовлення та ін.

Про значущість проблеми формування комунікативної компетентності дітей дошкільного віку зазначено у Базовому компоненті дошкільної освіти, де визначено, що «провідним завданням у контексті навчання у ЗДО визначено розвиток мовлення дитини, її активну позицію у процесі оволодіння мовленням» [2]. Закон України «Про дошкільну освіту» також окреслює провідні завдання у контексті формування комунікативної компетентності дошкільника і визначає, що пріоритетним завдання сучасної освіти є «формування особистості дитини, розвиток її здібностей, формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєво-соціального досвіду» [1, с. 68].

Проблема формування комунікативної компетентності старшого дошкільника висвітлена у працях таких вчених, як: А. Артемова, А. Богуш, М. Лісіна, А. Леушина, А. Ладивір. Психолого-педагогічний аспект проблеми знаходимо в роботах: С. Карпової, М. Лісіної. Умови та чинники формування

комунікативної компетенції дошкільника висвітлені у дослідженнях: Л. Бадалян, О. Головченко, Л. Журби, Л. Кирилова, В. Кожевнікова, Л. Персіанінова та ін.

Мета роботи полягає у теоретичному аналізі проблеми формування комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами сюжетно-рольової гри.

Матеріали і методи. Педагогічне дослідження базується на основі використаних методів дослідження, зокрема: теоретичні – аналіз наукової літератури і нормативних документів дошкільної освіти, синтез, порівняння; емпіричні – спостереження.

Результати і обговорення. Загальновідомо, що старший дошкільний вік – сензитивний період для формування основних груп компетентностей, серед яких чільна роль відводиться комунікативній. Сьогодні існує значна кількість наукових визначень зазначених понять. Спільним у цих визначеннях є те, що компетенція – це сукупність здобутих людиною знань та умінь у певній галузі, а компетентність – це здатність реалізувати ці знання та вміння в конкретній професійній діяльності. Протягом останніх років посилилась увага науковців до феномена комунікативної компетентності дошкільника як ключового компонента соціалізації особистості, одного з важливих показників готовності особистості до полікультурної комунікації.

У наукових працях науковці розглядають термін «компетентність» як рівень оволодіння особистістю відповідною компетенцією, що включає ставлення людини до неї і предмету діяльності. Відповідно компетенцію розглядають як сукупність якостей особистості (знання, вміння, навички, способи діяльності), що взаємопов'язані між собою та необхідні для будь-якої діяльності людини [3, с. 42].

Як зазначає О. Максимова, рівень комунікативної компетентності дошкільника залежить від розвитку когнітивних процесів (пам'яті, мислення, уваги, уяви), сформованості усвідомлення дитиною власних дій, розвитку мотиваційної сфери та залежить від вікових, особистісних та психологічних особливостей дошкільника. Її формування залежить від засвоєння дитиною

моральних норм суспільства та особливостей соціальної взаємодії та вміння спілкуватися та слухати співрозмовника, адекватно сприймати різні ситуації [4,с.230]. Комуникативну компетентність дитини дослідниця визначає як певний рівень розвитку процесу взаємодії з іншими людьми, рівень оволодіння соціальною реальністю та вміння контролювати власну поведінку й поведінку оточуючих під час спілкування [4, с.231].

Тому, комуникативну компетентність дошкільника варто вважати інтегральним утворенням і розглядати як цілісну характеристику особистості [3, с. 17]. Сутність і зміст комуникативної компетентності становить складний комплекс якостей і властивостей особистості й проявляється у виборі та організації мовних засобів, які при дотриманні норми літературної мови, етики спілкування в певній ситуації спілкування дозволяють особистості оптимально вирішувати життєво важливі завдання.

У старшому дошкільному віці комуникативна компетентність особистості має певні характеристики. Комуникативні здібності слід розуміти як вміння дитини володіти ініціативою у спілкуванні, виявляти активність, емоційно реагувати на стан партнерів зі спілкування, здатність формувати і реалізувати власну індивідуальну програму спілкування. Комуникативні здібності дітей виявляються в умінні налагоджувати правильні стосунки з іншими людьми, відчувати настрій усього колективу, в якому відбувається спілкування (родина, група закладу дошкільної освіти тощо), розуміти партнера зі спілкування [5, с. 87].

Головний критерій сформованості комуникативної компетентності в дитини старшого дошкільного віку є її успішність у взаємодії із собою й іншими в певній ситуації спілкування. До критеріїв сформованості комуникативної компетентності дітей дошкільного віку також варто відносити із обізнаністю із застосування лексики відповідно до мовленнєвих ситуацій, вміння добирати інтонацію, чіткість, виразність мовлення, добираючи відповідні жести та міміку; бажання вступати в діалог із іншими дітьми та із вихователем тощо. Тому,

комунікативна компетентність дитини старшого дошкільного віку включає в себе низку чинників [5, с. 88]:

1. Наявність комунікативних інтенцій, які передбачають те, що під час мовленнєвої діяльності початкові мотиви дитини увиразнюються, конкретизуються, утворюючи ядро і сформованість мотиваційної сфери дошкільників (позитивних пізнавальних або ж негативних зовнішніх).

2. Дотримання відповідних комунікативних стратегій, що дає змогу досягнути бажаного результату спілкування. Дитина дошкільного віку повинна засвоїти основні доступні їй правила і послідовність комунікативних дій.

3. Належне знання особистості співрозмовника, що передбачає врахування його особливостей і соціальних ролей, а отже, і зворотного зв'язку в комунікації.

Роль ігрової діяльності у формуванні комунікативної компетентності дошкільника важко переоцінити. Адже завдяки грі цей процес відбувається природним шляхом. Гра для дітей є активною формою пізнання навколишньої дійсності, своєрідним шляхом освоєння довкілля порівняно з працею і навчанням. Н. Дятленко переконує, що саме у процесі гри практичне (діяльнісне) ознайомлення дошкільників зі світом відбувається раніше, ніж оволодіння теоретичними знаннями [3, с. 12]. Поступово гра переходить на новий рівень розвитку і набуває характеру сюжетно-рольової. Саме сюжетно-рольова гра передбачає розігрування дітьми у ролях певного сюжету та має неоціненні дидактичні, виховні та пізнавальні можливості. Це природна діяльність, завдяки якій дитина пізнає світ, стосунки із іншими, вчиться співчуттю, співпереживанню, вмінню допомагати, підтримувати. На переконання М. Айзенбарта, це ефективний засіб формування комунікативної компетентності дошкільника, його моральних якостей, насамперед, через емоційні враження дитини, завдяки присутності у цих іграх улюблених персонажів [1, с. 69].

У сюжетно-рольовій грі, яка передбачає певний задум та відповідні дії учасників реалізується розвиток принципів і форм життєдіяльності дитини,

відбувається її ефективна соціалізація, вибудовуються основи співробітництва між ровесниками та дорослими тощо.

Наведемо приклади сюжетно-рольових ігор, які сприяють формуванню комунікативної компетентності старшого дошкільника. У процесі гри «Асоціації» діти збагачують свій словниковий запас новою лексикою, розвивають навички взаємодії у групі, вчаться дисциплінованості, доброзичливості, збагачуються емоційними враженнями. Сюжетно-рольова гра «Зіпсований телефон», яка проводиться у групі (бажано, щоб кількість дітей становила 5-6 осіб) також спрямована на оптимізацію комунікативного розвитку дітей (їх словникового запасу, вербальних та невербальних засобів мовлення), а також сприяє розвитку уваги, мислення, сприймання, пам'яті дошкільників через найбільш точне відтворення змісту першовисловлювання [3, с.11].

Розігруючи сюжет ігор «Лікарня», «Весела кухня», «Касири» окрім розвитку комунікативних навичок, діти дізнаються про основи трудових дій та про представників різних професій. Такі ігри сприяють вихованню шани і поваги до праці дорослих, мотивують до пізнання та засвоєння нової інформації у контексті комунікативного розвитку [3, с.12].

Висновки. Таким чином, комунікативна компетентність у науковій психолого-педагогічній літературі розглядається як цілісна й універсальна характеристика особистості, що становить складний комплекс якостей і властивостей особистості й проявляється у виборі та організації мовних засобів, які дозволяють особистості оптимально вирішувати життєво важливі завдання.

Сюжетно-рольова гра посідає провідну функцію у освітньому процесі дітей старшого дошкільного віку. Переваги гри у процесі формування комунікативної компетентності дітей є очевидними: у грі вони відображають навколишню дійсність, взаємини між однолітками та дорослими, вчинки людей. Водночас у грі діти розвивають свою уяву, творчість, набувають самостійності та незалежності у прийнятті рішень.

Список літератури

1. Айзенбарт М. Ігрова діяльність у контексті соціально-комунікативних умінь старших дошкільників. Актуальні питання гуманітарних наук : зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобиц. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка. Дрогобич : 2015. Вип. 9. С. 68–73.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / авт. Кол. : А. Богуш, Г. Беленька, О. Богініч, Н. Гавриш [та ін.]. Київ : 2018. 26 с.
3. Дятленко Н. Лялька як персона, або нові можливості застосування ляльки в педагогічному процесі. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2017. №5. С.9–14.
4. Максимова О. Формування комунікативної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі. Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка ; Ін-т педагогіки НАПН України. Вип. 20(1–2016). Ч. 2. 2016. С. 229–234.
5. Формування освітніх компетенцій дитини: проблеми, розвиток, супровід : зб. матеріалів II Всеукр. наук.-метод. семінару для науковців, практ. працівників та студентів (27 бер. 2014 р.) / гол. ред. І. П. Рогальська-Яблонська та ін. Умань : АЛМІ, 2014. 116 с.